

10.6.2026

Arvoisat hallintovaliokunnan jäsenet,

Valiokunta on pyytänyt allekirjoittaneelta lausuntoa koskien asiakirjaa *VNS 12/2025 vp Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko*. Kiitän hallintovaliokuntaa luottamuksesta. Annan seuraavan lausunnon pyydetyksi Suomen aluekehittämisen ison kuvan näkökulmasta.

Selonteon tausta ja tarkoitus

Selonteossa todetaan, että Suomen pinta-alasta yli 95 prosenttia on maaseutualuetta. Selonteko nojaa paikkaperustaisen kehittämisen malliin ja pyrkii tunnistamaan maaseutumaisten alueiden erityispiirteitä, vahvuuksia ja haasteita. Tästä syystä selonteossa kirjoitetaan maaseuduista homogeenisen käsitteen maaseutu asemesta. Esimerkiksi valtaosa Itä- ja Pohjois-Suomesta luokitellaan kuuluvaksi niin sanottuun harvaan asuttuun maaseutuun (koko Suomessa harvaan asutulla maaseudulla asuu noin 250000 ihmistä).

Selonteon tarkoituksena on tukea EU-vaikuttamista ja seuraavan EU:n rahoituskauden kansallista valmistelua. Selonteossa todetaan, että maaseutupolitiikka on osa aluekehittämisen kokonaisuutta ja että se toimii rinnan kaupunkipolitiikan ja saaristopolitiikan kanssa. Edelleen todetaan, että nyt käsiteltävä selonteko kytkeytyy aluekehittämisen kansallisiin tavoitteisiin monitasoisesti, erityisesti vahvistamalla maaseutumaisten alueiden elinvoimaa, huoltovarmuutta ja kestävyys siirtymää. Näin selonteko pyrkii tuomaan yhteen talouden kasvattamisen ja kansallisen kokonaisturvallisuuden.

Selonteko kurottaa 2040-luvulle. Tarkoituksena on, että eduskuntakäsittelyn ja eduskunnan kirjelmän pohjalta laaditaan maaseutupoliittisen selonteon poikkihallinnollinen toimeenpanosuunnitelma.

Professor, Vice-dean Sami Moisio
Department of Geosciences and Geography
P.O. Box 64, 00014 University of Helsinki
Email: sami.moisio@helsinki.fi
Telephone: +358 405144654

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Nostan selontekoon perehtymisen motivoimana esille kolme toisiinsa sidoksissa olevaa ilmiötä: 1) maaseudun kasvupoliittinen potentiaali uuden geopoliittisen talouden kaudella; 2) maaseutualueiden kehittäminen talouden sopeuttamisen aikakaudella; 3) maaseutualueiden huomioiminen EU:n tulevassa NRP-menettelyssä.

1) Maaseudun kasvupoliittinen potentiaali uuden geopoliittisen talouden kaudella: investoinnit ja paikallisten konfliktien hallinta

Selonteossa todetaan, että maaseutupoliittiset kysymykset ovat poikkihallinnollisia ja eri politiikan sektorit ylittäviä. Maaseutupoliitikkaa tehdään ja toteutetaan eri päätösten yhteydessä. Tutkijan näkökulmasta nämä päätökset kohdistuvat maaseutualueiden ihmisiin, yrityksiin ja yhteisöihin sekä laajasti katsoen koko Suomen maaseudun olemukseen asumisen/hyvinvoinnin, taloudellisen toiminnan ja poliittisten pyrkimysten mahdollistajana ja tapahtumapaikkana.

Suomessa kuten muuallakin Euroopassa yleinen yhteiskuntapolitiikka on yhä voimakkaan kasvuhakuista. Talouden supistuminen tai nollakasvu rinnastuvat hyvinvointivaltion alasajoon, elämänlaadun heikentymiseen sekä ikään kuin taantuvaan siirtymiseen ajassa taaksepäin.

Maaseutupoliittisessa selonteossakin elinkeinojen kehittäminen on kaikkien maaseutualueiden tulevaisuuden kannalta aivan keskeistä. Näin välittyy ajatus siitä, että maaseudut ovat myös talouden kasvun paikkoja, eivät ainoastaan ylläpitävien julkisten investointien kohteita.

Selonteossa ei juurikaan avata nyt käynnissä olevaa globaalien geopoliittisen talouden muutosta, joka avaa Suomen alueille uusia taloudellisia mahdollisuuksia (toki elintarvikeala ja biotalous ovat keskeisiä myös). Suomen monien maaseutualueiden ongelma on se, että niille ei saada tarpeeksi sellaisia investointeja, jotka luovat uutta ja runsaasti työpaikkoja synnyttävää taloudellista ja muuta toimintaa. Samaan aikaan tiedetään, että sekä vihreässä taloudessa että globaalissa teknologiataloudessa – sekä myös nykyisessä puolustusteollisuudessa – on mittava investointipotentiaali, josta Suomen maaseutualueet voivat hyötyä.

Esimerkiksi EU:n strategisen autonomian politiikka lisää tulevaisuudessa painetta hyödyntää Suomen luonnonvaroja kuten ”strategisia raaka-aineita” ja ”kriittisiä mineraaleja”. Samaan aikaan tekoälykapasiteetin kasvattamiseen rakennettavat datakeskukset ilmentävät sitä, että globaalien teknologiatalouden arvoketju on alueellisesti paitsi keskittävä (TKI jne.) myös potentiaalisesti hajauttava. Myös suuri osa niin sanotun vihreän siirtymän hankkeista voi sijoittua maaseutualueille. Itse asiassa vihreän siirtymän taloudellinen potentiaali koskien vaikkapa uusia tehtaita, vedyntuotantoa, sähkön siirtoverkkoja, tuulivoimaa, energiavarastoja ja muita vastaavia hankkeita on taloudellisesti mittava ja koskee oleellisin osin maaseutuja. Haasteena on, että näiden hankkeiden kautta tulisi syntyä maaseuduille myös työpaikkoja ja myönteisiä talousvaikutuksia. Muuten hankkeiden alueellinen ja paikallinen hyväksyttävyyys on vähäinen. Pahimmillaan maaseutujen väestö ja yhteisöt jäävät passiivisiksi välineiksi paljon maankäyttöä vaativissa ja kansallisesti merkittäviksi luokitelluissa hankkeissa, jotka muuttavat voimakkaasti luonnonympäristöä.

Erilaiset teknologiatalouteen, raaka-aineiden louhintaan ja vihreään transitiioon liittyvät hankkeet koskettavatkin maaseutua myös siinä mielessä, että ne johtavat helposti paikallisiin konflikteihin. Syntyy asetelmia, joissa ”kansallinen etu” ja paikallinen elämysmaailma eivät kohta. Nämä konfliktit voivat saada myös elinkeinopoliittisen sisällön siinä tapauksessa, että esimerkiksi kaivoshankkeiden katsotaan haittaavan muita elinkeinoja kuten matkailua. Tässä yhteydessä kysymykseksi nousee se, voisiko esimerkiksi alueellisia teollisuuspoliittisia strategioita luoda yksittäisiä maakuntia laajemmalla alueellisella perustalla myös siten, että niissä pyrittäisiin lähes väistämättä syntyvien paikallisten konfliktien ratkaisuun. Olen selonteon kanssa samaa mieltä siitä, että tulevissa teollisuuspoliittisissa toimenpiteissä on Suomessa joka tapauksessa tärkeää tunnistaa ja hyödyntää alueiden erilaiset vahvuudet ja voimavarat.

2) Maaseutualueiden kehittäminen talouden sopeuttamisen aikakaudella

Nyt meneillään oleva valtiontalouden sopeuttamisen aika voi entisestään vahvistaa julkisten kasvupoliittisten toimien niin sanottua urbaania vinoumaa. Pelkistetyimmillään tämä tarkoittaa sitä, että julkisten kehittämisinvestointien katsotaan tuottavan talouskasvua voimakkaammin suurissa kaupungeissa kuin maaseuduilla. Tuloksena on prosessi, jossa ylläpitävät ja kehittävät investoinnit ikään kuin erkaantuvat toisistaan. Kaiken kaikkiaan juuri kehittävien investointien puute heikentää mahdollisuutta saada maaseutualueille uusia yksityisiä investointeja ja houkutelua uusia asukkaita.

Myös hajautetun aluerakenteen ja näin ollen maaseutujen kannalta keskeiset ylläpitävät julkiset investoinnit asettuvat sopeutuksen aikana helposti kriittisen tarkastelun kohteeksi. Nyt käynnissä olevan talouden sopeuttamisen kaudella on houkutus karsia säästösyistä hajautettuja palvelurakenteita ja tehdä vain niukkoja julkisia investointeja infrastruktuureihin maaseuduilla. Näin toimien syvennetään esimerkiksi maaseuduilla ilmenevää liikenneköyhyyttä.

Sopeutuksen politiikka kohtelee erilaisia maaseutuja helposti eri tavoin. Harvaan asutun ja ydinmaaseudun tilanne on akuutti koulutuksen ja terveystalouden keskittämispaineen vuoksi. Esimerkiksi hyvinvointialueet ovat keskeisiä maaseutupoliittisia toimijoita, joiden palveluverkkoa tai yleisemmin palveluiden järjestämistä koskevat päätökset ovat samalla maaseudun kehittämisen kannalta oleellisia päätöksiä, joilla on kerrannaisvaikutuksensa.

Selonteko nostaa perustellusti esille huomion siitä, että suuri osa maaseudun asukkaista kokee tullessaan unohdetuksi ja että tämä unohtaminen liittyy nimenomaan palveluiden saatavuuteen kuten esimerkiksi varhais- ja kasvatuspalveluihin, perusopetukseen, liikkumiseen sosiaali- ja terveystalouden palveluihin, neuvontapalveluihin sekä yksityisten toimijoiden tarjoamiin päivittäistavarakauppa-, apteekki-, posti- ja postinjakelupalveluihin sekä peruspankkipalveluihin. Tämä on se vuosikymmenten aikana rakennettu palveluperusta, jonka ohentamisella hitaan tai olemattoman talouskasvun aikana on väistämättä pitkäaikaisia seurauksia maaseuduilla.

Talouden sopeuttamiskeskusteluun on julkisuudessa liittynyt ajatus kuntien jakamisesta tehtäviensä osalta eräänlaisiin ensimmäisen ja toisen kategorian kuntiin. Tällä muutoksella olisi potentiaalisia maaseutupoliittisia vaikutuksia, jotka eivät olisi linjassa selonteon tavoitteiden kanssa. Tässä yhteydessä on syytä havaita myös maaseudun paikalliskeskusten rooli. Ne ovat toimineet palveluiden tärkeinä solmukohtina siellä,

mistä matka suurempiin kaupunkeihin on pitkä tai muutoin vaikea. Näiden keskusten palvelutason nosto oli nimenomaan hajautetun hyvinvointivaltion rakentamiseen liittyneiden julkisten palveluiden hajauttamisen keskeinen pyrkimys. Tämä koski myös alueellisten työmarkkinoiden kannalta tärkeän oppilaitosverkoston rakentamista.

Maaseutualueet eivät kehity ainoastaan kuntien valtionosuuksien tai erilaisten sosiaalietuuksia kaltaisten julkisten ylläpitävien investointien avulla. Selonteossa tehdään tärkeä huomio pankkien roolista maaseudun kehittämisessä. Suomen maaseutujen historiassa eräiden pankkien toiminnalla on ollut aivan keskeinen rooli. Ne ovat olleet merkittäviä aluekehittäjiä ja maaseutujen elinolosuhteiden ylläpitäjiä. Nyt käynnissä oleva kehitys on johtamassa siihen, että pankkien halu rahoittaa maaseudulla asumista sekä yrittämistä on osin heikentynyt. Tämä taas näkyy esimerkiksi asuntojen ja muiden kiinteistöjen vaihtoarvojen alenemisina. Selonteossa esitetään myös mielenkiintoisesti, että pankkipalveluiden sähköistymisellä on ollut kielteinen vaikutus ymmärrykseen maaseudun paikallisesta elinkeinotoiminnasta ja -potentiaalista sekä kaiken kaikkiaan maaseudun yrityksistä. Mitä enemmän myös pankkien toimintaa ohjaa urbaani vinouma, maaseutualueiden kyky hankkia kehittäviä yritysinvestointeja ja houkuttaa uusia asukkaita heikkenee entisestään. Näin syntyisi maaseutujen kannalta hankala tilanne, jossa talouden sopeuttaminen ja pankkien erkaantuminen maaseutujen rahoittamisesta vaikuttaisivat samaan aikaan ja synnyttäisivät nykyistäkin syvemmän investointivajeen. Tällainen tilanne olisi selonteossa esitettyjen visioiden ja tavoitteiden toteuttamisen kannalta hankala.

3) Maaseudut NRP-menettelyssä

EU:n rahastoilla on keskeinen merkitys Suomen aluekehitykselle ja maaseuduille. On huomattava, että kasvuyrityksille ensisijaisesti kohdennetun EU:n maaseuturahaston maaseutuohjelman (2014–2022) yritysrahoituksen noin 300 miljoonan euron kokonaisrahoituksella saatiin aikaan noin 1,5 miljardin euron kokonaisinvestoinnit muun muassa elintarvikealan, matkailualan ja metallialan yrityksissä sekä noin 15 000 uutta työpaikkaa.

EU:n tuleva monivuotinen rahoituskehys (2028-2034) korostaa esimerkiksi kilpailukykyä, globaalissa teknologiataloudessa menestymistä, Euroopan strategista autonomiaa ja puolustuskyvyn lisäämistä. Kansallisen aluekehityksen ja sen osana maaseutupolitiikan integroiminen EU:n alue- ja rakennepolitiikkaan ja sen varoihin on tärkeää. Uusi EU-rahastojen kausi motivoi Suomen aluekehittämisen toimintamallien arviointiin koskien rahasto-ohjelman valmistelua ja hallinnointia. Nykyisin rahoituskehyksessä erilliset yhteistä maatalouspolitiikkaa, koheesiopolitiikkaa ja sisäasioita koskevat rahastot koottaisiin komission esityksessä yhteen uuteen rahastoon. Vajaan tuhannen miljardin euron rahastosta noin 700 miljardia euroa kohdennettaisiin jäsenvaltioiden ns. NRP(P)-suunnitelmiin. EU-kumppanuusrahadon esityksessä todetaan, että kunkin jäsenvaltion tulee toimittaa komissiolle kansallinen ja alueellinen suunnitelma, joka olisi laadittava ja pantava täytäntöön yhteistyössä alueellisten kumppaneiden kanssa.

EU:n rahoituskauden 2028–2034 pohjaehdotuksessaan Euroopan komissio korostaa maatalous-, maaseutu- ja koheesiopolitiikan synergioita. Maaseutualueiden ongelmana on, että koheesiorahoituksen sekä maaseudun kehittämisrahoituksen määrä laskee oleellisesti. Maaseudun kehittämisen näkökulmasta on tästä syystä tärkeää korostaa, että

maaseutujen erityispiirteet, kysymykset ja mahdollisuudet on tunnistettava perusteellisesti kansallisessa kumppanuussuunnitelmassa ja sen alueellisissa linjauksissa. Tämä korostaa tarvetta luoda NRP-menettelyä varten toimiva prosessi aluekehittämisen kannalta keskeisten ministeriöiden sekä alueellisten toimijoiden kesken. Jäsenvaltion on suunnitelmassaan esitettävä uudistuksia, investointeja ja muita toimenpiteitä koskeva toimenpideohjelma. Suunnitelman laatimisen yhteydessä olisi mahdollista arvioida suunnitelman vaikutuksia myös erilaisille alueille – myös maaseutualueille. On huomattava, että komissio velvoittaa jäsenvaltioita ja alueita valitsemaan NRP-prosessin kautta nykyistä enemmän hankkeita, joilla on suuri ”EU:n tason lisäarvo”. Tämä asettaa uusia paineita tehdä maaseutupolitiikkaa niin, että EU:n prioriteetit ja kansalliset prioriteetit ovat linjassa.

Kumppanuussuunnitelmat olisi laadittava tiiviissä yhteistyössä komission kanssa ja esitetyn mallin mukaisesti ja yhteistyössä paikallis- ja alueviranomaisten, talouselämän kumppaneiden, työmarkkinaosapuolten ja maaseudun kumppaneiden sekä kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja muiden asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa. Tällä tavoin pyritään estämään se, että NRP-menettelyn seurauksena valtion keskushallinnon valta aluekehittämisessä kasvaa suhteettomasti. Kumppanien tulisi osallistua myös seurantakomiteoiden työskentelyyn. Kumppanuussopimusta koskevassa asetusesityksessä alueilla, kaupungeilla ja muilla toimijoilla on laaja edustus varsinaisen sopimuksen valmistelussa. Maakohtaisista suosituksista neuvoteltaessa olisi esimerkiksi alueiden ja kaupunkien laaja osallistuminen tarpeellista. Tässä yhteydessä on mahdollista pohtia valtion ja alueiden sekä kuntien välisten kansallisten kumppanuusmallien kehittämistä sekä maaseutualueiden huomioimista siten, että niiden esityksillä on vaikutus suunnitelman sisältöön.

Jotta edellä mainittu kansallinen kumppanuussuunnitelma saadaan laadittua, toimeenpantua ja sen seuranta järjestettyä myös maaseutujen erityispiirteet huomioiden, olisi ministeriöiden vastuut määritettävä. Haasteena tulee kaiken kaikkiaan olemaan se, miten erilaisten maaseutujen tarpeet saadaan huomioitua kansallisessa NRP-menettelyssä.

Lopuksi

Selonteosta välittyy kuva siitä, että aluekehityksen näkökulmasta maaseutujen tilanne on pääosin hankala eritoten harvaan asutulla maaseudulla ja osassa ydinmaaseutua. Myös maaseudun paikalliskeskukset ovat selonteon mukaan pääosin haasteellisessa tilanteessa. Sivulla 97 esitetty kartta paljastaa, että Etelä- ja Länsi-Suomen maaseudun rakenne on pääosin erilainen verrattuna Itä- ja Pohjois-Suomeen, jossa valtaosa pinta-alasta on hyvin haasteellisessa asemassa olevaa harvaan asuttua maaseutua. Toki myös ydinmaaseutu kamppailee suurten haasteiden edessä siitä huolimatta, että siellä on harvaan asuttua maaseutua enemmän teollisuustyöpaikkoja ja harva-alueita parempi saavutettavuus.

Selonteossa tehdyn nykykehityksen kuvauksen perusteella pidän asiakirjassa esitetty maaseutupoliittista tavoitekuva 2024 varsin kunnianhimoisena. Sen toteutuminen tarkoittaisi nyt käynnissä olevan kehityksen kääntymistä eritoten harvaan asutulla maaseudulla nopeasti uuteen suuntaan. Selonteossa esitetyt viisi tavoitekokonaisuutta ja 23 suositusta ovat kuitenkin perusteltuja ja voivat viedä maaseutualueita kohden asiakirjassa esitettyä tavoiteltavaa visiota. Jotta näin tapahtuisi, on tärkeää, että suositukset muuttuva toimeenpanosuunnitelmaksi ja toimeenpanoksi. Merkittävää

priorisointia tulee kuitenkin tehdä, sillä selonteon tavoitekokonaisuudet ja suositukset näyttäytyvät lukijalle nyt ikään erittäin pitkänä listana kaikista niistä asioista, jotka selonteon laatimisen yhteydessä ovat nousseet esille.

Lopuksi kiinnitän huomiota selonteon muutamiin mainintoihin koskien yhteisölähtöisyyttä maaseutupoliittisena ilmiönä. Maaseudulla yhteisöt ja kansalaistoimijat ylläpitävät jo nyt monia yhteiskunnallisia tehtäviä, joita kaupungeissa hoitaa julkinen tai yksityinen sektori. Tämä kuvaa käynnissä olevaa alueellista eriarvoistumista siitä huolimatta, että erilaiset paikalliset järjestelyt vahvistavat selonteossa mainittua yhteisölähtöistä toimintaa (taloutta) ja luovat muutoskestävyyttä ja paikallisyhteisön vahvuutta. En kuitenkaan usko, että tavallaan 1920- ja 1930-luvun paikallisuuteen palaaminen vahvistaisi Suomen valtiota poliittisena yhteisönä. Pikemminkin uskon, että valtiovallan vetäytyminen maaseudun toimintaedellytysten kehittämisestä heikentäisi edelleen luottamusta Suomen valtiota kohtaan ja johtaisi kasvavaan tyytymättömyyden maantieteeseen.

Nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa luottamus yhtenäisvaltion kykyyn ylläpitää elinolosuhteita myös maaseuduilla on nähdäkseni tärkeä yhteiskuntapoliittinen kysymys, jota ei pidä järkeillä ainoastaan puhtaan taloudellisesta näkökulmasta. Julkiset palvelut, infrastruktuurit ja koko valtioalueella jaetut toimintamallit liittyvät niin sanottuun valtion infrastruktuurialueeseen, jonka merkitystä tunnetut valtioteoreetikot ovat pitkään käsitelleet. Tähän liittyen korostaisin myös maaseudun paikalliskeskusten ja miksei myös keskisuurten kaupunkien strategista maaseutupoliittista merkitystä paitsi palveluiden myös yhtenäisvaltion koossapysymisen näkökulmasta. Emme vielä tunne tarpeeksi hyvin sitäkään, missä määrin joidenkin Suomen maaseutualueiden kohtaamat haasteet liittyvät myös niin sanottuun heikkojen (kaupunki)keskusten ongelmaan.

Helsingin yliopiston aluesuunnittelun ja -politiikan professori